

ORTOGRAFIA

CONTINGUTS

- ✓ **Vocalisme**
- ✓ **Accentuació i dièresi**
- ✓ **Apòstrof i guionet**
- ✓ **Consonants oclusives**
- ✓ **Consonants nasals**
- ✓ **Consonants fricatives i africades palatals**
- ✓ **Consonants fricatives alveolars**
- ✓ **Ela geminada**
- ✓ **Grafies *b* i *v***
- ✓ **Grafia *h***
- ✓ **Consonant alveolar vibrant**
- ✓ **Grafia *w***

VOCALISME

Ortografia de les vocals a/e i o/u en posició àtona en casos especials

Hi ha una sèrie de mots que presenten dificultats pel que fa a l'escriptura de les vocals *a* i *e* en posició àtona:

- Mots homòfons (es pronuncien igual en català oriental) que només es diferencien per l'escriptura de la vocal neutra: *padró/pedró, jutja/jutge, lliurement/liurament, bladar/bledar...*
- Mots que són objecte d'interferència d'altres llengües, principalment el castellà: *meravella, ambaixador, efeminat, sergent, arravatar, assemblea, ametista, estella, gelea, latrina...*
- El verb *peixar*, que presenta les mateixes irregularitats ortogràfiques que *jeure, treure* i *néixer*: les formes amb l'arrel tònica s'escriuen d'acord amb la pronúncia (*peixes, pesqui, peix, pesc...*), i les formes amb l'arrel àtona, amb *a* (*paixia, paixerem, pasqueren, pasquessis...*).

En el cas de la *o* i la *u* també hi ha paraules que sovint s'escriuen incorrectament:

- Mots que són objecte d'interferència d'altres llengües, sobretot el castellà: *avorrir, tramuntana, Hongria, bufetada, escrúpul, sufocar, aixovar, colobra, bordell* o *Torí*, entre d'altres.
- Mots cultes derivats directament d'un ètim llatí (*BUCCA > bucal*); s'anomenen *pseudoderivats*, s'escriuen amb *u* i contrasten amb paraules derivades a partir d'un mot primitiu català que s'escriu amb *o*: *boca/boqueta/bucal, corb/corbat/curvatura, moc/mocós/mucositat, om/omeda/ulmàcies...*

Escriptura de la vocal neutra àtona en paraules compostes

Les paraules compostes formades a partir de dos elements lèxics propis del català mantenen la *e* inicial del segon element (*barbaespès, benestar, guardaespatalles...*).

Aquesta regularitat es manté també en el cas de mots composts formats amb un prefix d'origen culte (*auto-, anti-, co-, contra-, inter-, mono-, neo-, para-, proto-, semi-, sota-, sub-, etc.*) en què el segon element comença per *es-*:

autoescola, antiespasmòdic, coexistent, contraespionatge, infraestructura, interestel·lar, monoesquí, neoescolàstic, paraestatal, protoestel, semiesfèric, sotaescrit, superestructura, subespai, teleespectador...

El criteri esmentat s'aplica malgrat que en la pronúncia es produeixi una elisió interna de vocals en contacte a l'interior de paraula (p. ex., *barbaespès, guardaesquí, fonoespilístic, teleespectadora...*, pronunciats «*barbepès*», «*guardesquí*», «*fonopilístic*» i «*telespectadora*»).

Mots composts cultes

En el cas dels composts cultes formats a partir d'elements provinents del llatí o el grec (i també d'alguna altra llengua), cal distingir dos casos:

a) S'escriu *e* inicial en el segon element quan aquest coincideix amb un mot català existent: *nimboestrat, arterioesclerosi, bioespeleologia, cardioespasme, electroestàtic, exoesquelet, monoestable, talcoesquist...* s'escriuen amb *e* perquè existeixen els mots *estrat, esclerosi, espeleologia, espasme, estàtic, esquelet, estable, esquist...*

b) S'escriu sense *e* inicial (i, per tant, en aquests mots el segon element comença per *essa+consonant*):

— Quan el segon element no és identificable com un mot independent existent en català: *amfísbena, batiscaf, circumspecte, diàstole, hemístiqui, hemisferi, isòsceles, microscopi, telescopi, lugoslàvia...* s'escriuen sense *e* perquè no hi ha en català mots com **esbena, *escaf, *especte, *estole, *estiqui, *esferi, *esceles, *escopi* o **Eslàvia*.

- Quan el primer element presenta un accent, com en els casos de *aeròstat* (**aeroestat*), *antístrofa* (**antiestrofa*), *megàspora* (**megaespora*) o *hipòstil* (**hipoestil*).
- Quan el significat del segon element no coincideix plenament amb el significat que té com a mot independent: així, en mots com ara *atmosfera*, *biosfera*, *adstrat*, *substrat* o *gimnosperma*, cal notar la diferència del segon element amb els mots *esfera*, *estrat* o *esperma*.

També cal parar esment a una sèrie de composts amb fixació ortogràfica tradicional en què el segon element no comença amb *e* a pesar de tenir relació amb una paraula catalana d'ús relativament habitual: *adscriure*, *inscriure*, *prescriure*, *subscriure* (a pesar de *escriure*); *infraçrit*, *manuscrit*, *mecanoscrit* (a pesar de *escrit* i *sotaescrit*); *restablir* (a pesar de *establir*), i *Txecoslovàquia* i *txecoslovac* (a pesar de *Eslovàquia* i *eslovac*).

ACCENTUACIÓ I DIÈRESI

L'accentuació dels estrangerismes no adaptats

Els mots manllevats a una llengua estrangera que s'incorporen al català normatiu (*estrangerismes*) poden adaptar-se a les regularitats de l'ortografia del català (*eslàlom*, *màrqueting*...) o integrar-s'hi amb la forma originària (*jeep*, *suite*...).

Els estrangerismes que s'adapten ortogràficament conserven la síl·laba tònica de la llengua originària i s'accentuen d'acord amb les normes generals del català. Per això, la forma *elit* és aguda; plana, la forma *missil*, i esdrúixola, la forma *màrqueting*. En conseqüència, duen accent mots com *càsting*, *currículum*, *discjòquei*, *dúmping*, *dièsel*, *pòdium*, *quòrum*, *ràtio*, *xàrter*, *sènior*..., i no en duen *esnob*, *troica*, *xarleston*, *xandall*... Convé tenir en compte que, en algun cas, la pronúncia més estesa no s'adiu amb la pronúncia correcta: en són exemples *hoquei* i *xandall*, que són agudes (i no planes).

Els estrangerismes no adaptats, en canvi, no duen accent gràfic: *adagio*, *apartheid*, *carpaccio*, *fondue*, *foie-gras*, *kiwi*...

La millor manera de conèixer l'ortografia correcta d'un estrangerisme és consultar el diccionari normatiu (<http://dlc.iec.cat>).

L'accentuació dels llatínismes

En general, les locucions llatines s'escriuen en la forma original i, per tant, sense accent: *ad hominem, curriculum vitae, ex cathedra, in memoriam, per capita, statu quo, sui generis...* Una excepció és el cas de *delírium trèmens*.

Per contra, quan es tracta d'un mot solt, sovint s'adapta gràficament i s'hi apliquen les normes d'accentuació: *aquàrium, currículum, estatus, ibídem, desideràtum, júnior...* Alguns d'aquests llatínismes, de caràcter culte, han arribat al català a través de l'anglès: *fòrum, memoràndum, quòrum, referèndum, ítem...*

En alguns casos, al costat d'un cultisme acabat en *-ium* hi ha un mot de forma patrimonial: *aquàrium/aquari, pòdium/podi, simpòsium/simposi...* Ara bé: els diccionaris normatius no recullen les formes **auditòrium* ni **auditorium*, sinó només *auditori*.

Així doncs, cal parar esment a escriure sense accent, per exemple, les formes llatines *curriculum vitae* o *per capita*, però, en canvi, a accentuar la forma adaptada *currículum*.

Accents diacrítics

L'accent diacrític permet distingir alguns mots que tenen la mateixa forma gràfica però un significat diferent. S'escriuen amb accent diacrític els següents monosíl·labs: *bé* (avantatge, satisfacció o patrimoni; adverb de manera), *déu* (divinitat), *és* (verb *ser*), *mà* (part del cos), *més* (adverb de quantitat i substantiu), *món* (planeta, la Terra), *pèl* (filament que cobreix la pell), *què* (pronomen interrogatiu, exclamatiu i relatiu precedit de preposició), *sé* (verb *saber*), *sí* (adverb afirmatiu i substantiu que expressa afirmació), *sòl* (superfície del terreny), *són* (verb *ser*), *té* (verb *tenir*), *ús* (substantiu, acció d'usar) i *vós* (tractament de respecte).

També s'escriuen amb accent diacrític els següents plurals dels mots anteriors: *béns, déus, pèls, síes i sòls*. En canvi, els plurals *mans* i *mons* s'escriuen sense diacrític perquè no hi ha possibilitat de confondre'ls amb cap altra forma.

Finalment, no duen diacrític els composts i derivats d'aquests mots: *adeu, adeu-siau, rodamon, repel, a contrapel, entresol, subsol...* No obstant això, es conserva en la majoria de formes que s'escriuen amb guionet (*déu-vos-guard, mà-llarg, més-dient, pèl-llarg, pèl-ras, pèl-roig...*) i en alguns topònims (*Cóll, Jóc, Móra...*).

El verb argüir

En el verb *argüir* hi ha una coincidència de dièresi: d'una banda, hi ha formes d'aquest verb que duen dièresi sobre la *u* de l'arrel verbal per indicar que cal pronunciar la vocal (*argüeixes, argüeixin...*); de l'altra, algunes formes duen dièresi sobre una *i* tònica per indicar que no forma diftong amb la *u* de l'arrel (*ar-gu-ïm, ar-gu-ï-u, ar-gu-ï-en...*).

Les formes que segons les normes d'ortografia haurien de dur dues dièresis (una per indicar que cal pronunciar la *u* i l'altra per indicar que una *i* no forma diftong), mantenen només la dièresi corresponent a la *i*: *argüïm, argüïu, argüïes, argüïres, argüïssis, argüïssin, argüït, argüïdes...* Notem que si la *i* tònica pot dur accent, llavors es manté la dièresi sobre la *u*: *argüïem, argüïeu, argüï, argüïrem, argüïssiu...*

En les formes verbals en què hi ha estalvi de la dièresi (infinitiu, gerundi, futur i condicional), s'escriu la dièresi només sobre la *u*: *argüir, argüiràs, argüirem, argüiria, argüïrien, argüïnt...*

APÒSTROF I GUIONET

Casos especials d'apostrofació de l'article masculí

L'article definit masculí no s'apostrofa:

- Davant paraules començades per *i/u/hi/hu* semivocàliques (formen part d'un diftong creixent): *el ianqui, el ioga...*
- Davant *h* aspirada: *el Halley, el hobby...*

S'ha de tenir una cura especial amb el mot *ió* i derivats, que no formen diftong creixent *i*, per tant, cal apostrofar-los (*l'ió, l'ònic*). Igualment, cal distingir els mots que comencen per *h* aspirada, que corresponen a estrangerismes que no s'han adaptat fonèticament (*el hall, el hòlding...*), dels que comencen per *h* muda, que corresponen a estrangerismes adaptats (*l'handbol, l'hoquei...* i no **el handbol, *el hoquei*).

L'article masculí, en canvi, s'apostrofa davant paraules d'origen estranger que comencen per *s* + consonant: *l'statu quo, l'Stanley...*

Casos especials en què l'article femení no s'apostrofa

- Davant de paraules d'origen estranger que comencen per *s* + consonant: *la schola cantorum, la Stacey...*
- Davant paraules començades per *i/u/hi/hu* semivocàliques (formen part d'un diftong creixent): *la iarda, la hiena...*
- Davant *h* aspirada: *la hawaiana, la hippy, la Hepburn...*

Casos especials en què la preposició de no s'apostrofa

- Davant de paraules d'origen estranger que comencen per *s* + consonant: *de striptease, de statu quo, de Scarlett Johansson...*
- Davant paraules començades per *i/u/hi/hu* semivocàliques (formen part d'un diftong creixent): *de iode, de ioga, de iardes...* (però, *d'ió, d'ionització...*)
- Davant *h* aspirada: *de hall, de Hegel...*

Mots composts amb no

La partícula *no* s'escriu sense guionet quan actua com a adverbi que serveix per negar el sentit del substantiu o adjectiu que ve a continuació. Es tracta d'expressions de creació recent i que sovint duen complements:

- Substantius: *la no compareixença (a la convocatòria), la no convertibilitat (del dòlar), tractat de no proliferació nuclear...*
- Adjectius i adjectius substantivats: *els no fumadors, els no residents, un substantiu no comptable, l'organització no governamental, la comunicació no verbal...*

D'altra banda, *no* actua com a prefix i s'escriu amb guionet si precedeix un substantiu, un adjectiu o un adjectiu substantivat per formar mots composts amb un grau alt de lexicalització; és a dir, quan es fa referència a un concepte fixat, més enllà de la simple negació dels elements que venen a continuació. Aquests mots solen pertànyer a llenguatges d'especialitat:

- Substantius: *el pacte de no-agressió, el no-alineament, el principi de no-intervenció, el no-res, la no-violència, la prosa de no-ficció...*
- Adjectius i adjectius substantivats: *l'art no-figuratiu, els països no-alineats, les nacions no-bel·ligerants, els no-violents, els no-creients, els no-angloparlants...*

Mots derivats per prefixació per designar càrrecs i professions

Hi ha nombroses denominacions que es refereixen a càrrecs o professions que són mots derivats fent servir els prefixos *ex-*, *sots-*, *sub-* i *vice-*. Aquestes expressions s'escriuen, en general, sense guionet.

Ara bé, la normativa ortogràfica actual no és gens senzilla. Així, es prescriu que determinades denominacions s'escriuen juntes (*exalcaldessa*, i no **ex-alcaldessa*), mentre que en d'altres, el prefix inicial se separa amb un espai de l'element següent (*ex primera ministra*, *vice tinent d'alcalde...* i no **exprimera ministra*, **vicetinent d'alcalde...*), segons si es tracta d'una *expressió lexicalitzada* o no, d'acord amb la distinció que en fa l'Institut d'Estudis Catalans.

- a) En les expressions no lexicalitzades, com ara les següents (que són les majoritàries), el prefix s'escriu sense guionet i sense espai (és a dir, junt amb l'element següent):

Prefix	Càrrec o professió	Derivat per prefixació
<i>ex-</i>	<i>consellera en cap</i> <i>director general</i> <i>secretari general</i>	<i>exconsellera en cap</i> <i>exdirector general</i> <i>exsecretari general</i>
<i>sots-</i>	<i>inspectora d'imposts</i> <i>inspector general</i>	<i>sotsinspectora d'imposts</i> <i>sotsinspector general</i>
<i>sub-</i>	<i>director general</i>	<i>subdirector general</i>
<i>vice-</i>	<i>presidenta primera del Parlament</i>	<i>vicepresidenta primera del Parlament</i>

- b) En canvi, s'escriuen separades per un espai les expressions lexicalitzades, com ara aquestes (són casos menys habituals o menys nombrosos):

Prefix	Càrrec o professió	Derivat per prefixació
<i>ex-</i>	<i>primera ministra</i> <i>primera dama</i>	<i>ex primera ministra</i> <i>ex primera dama</i>
<i>vice-</i>	<i>primera ministra</i> <i>primera dama</i> <i>tingent d'alcalde</i>	<i>vice primera ministra</i> <i>vice primera dama</i> <i>vice tinent d'alcalde</i>

Finalment, val a dir que per a determinades formes, l'IEC indica que és acceptable l'escriptura amb guionet per evitar confusions de paraules o bé lectures estranyes; seria el cas de denominacions de càrrecs com ara *co rector* (per no confondre amb *corrector*) o *ex xa de Pèrsia* (per facilitar la lectura i la pronúncia).

L'ús del guionet en els estrangerismes

Els estrangerismes no adaptats

Els mots composts que són estrangerismes (manlleus) no adaptats, se solen escriure:

- Amb guionet, si en la llengua d'origen duen guionet o s'hi escriuen separats: *au-pair*, *best-seller*, *chaise-longue*, *dalai-lama*, *foie-gras*, *music-hall*, *plum-cake*, *rock-and-roll...*
- Sense guionet, si en la llengua d'origen s'escriuen units: *bypass*, *cowboy*, *copyright*, *leitmotiv*, *mezzosoprano*, *playback*, *skinhead*, *striptease*, *topless...*

Els estrangerismes adaptats

Hi ha una sèrie d'estrangerismes adaptats que cal escriure sense guionet: *agnusdei, discjòquei, exlibris, exvot, gintònic, troleibús, vademècum, videocasset...*

Les expressions llatines

Les expressions llatines pròpies del llenguatge religiós, jurídic i acadèmic s'escriuen sense guionet entre els elements que les componen: *alter ego, delirium tremens, honoris causa, rara avis, statu quo, sui generis, grosso modo, ipso facto, strictu sensu...*

CONSONANTS OCLUSIVES

Consonants oclusives finals

Hi ha algunes excepcions a les normes generals de l'escriptura de les oclusives a final de paraula que cal conèixer.

- Rere vocal o diftong tònic, s'escriuen:
 - ✓ Amb **-b**: *aljub*, *baobab*, *club*, *efeb*, *esnob*, *mihrab*, *tub*, *web*, *zub-zub...*, i noms propis com *Job*, *Jacob*, *Carib...*
 - ✓ Amb **-d**: *alcaid*, *aldehyd*, *apartheid*, *almud*, *farad*, *fluid*, *gihad*, *iod*, *ozalid*, *quid...*, i els noms propis *Alfred*, *Bagdad*, *Belgrad*, *Recared*, *Talmud*, *Txad...*
 - ✓ Amb **-g**: *bulldog*, *estrateg*, *mag*, *tuareg*, *zig-zag...*, els mots acabats en **-agog** (*demagog...*) i el nom propi *Hug*.
- Rere vocal àtona o consonant, s'escriuen:
 - ✓ Amb **-c**, moltes paraules planes acabades en **-ec/ic** (*espàrrec*, *feréstec*, *préssec*, *rònec*, *llòbrec*, *tràfec*, *aràbic*, *fàstic...*), a pesar que en els derivats aparegui **-g-** (*esparreguera*, *atrafegats*, *fatiguejar...*).
 - ✓ Amb **-d**, els mots *baiard*, *baluard*, *bard*, *estendard*, *nard*, *lleopard...*

Grups consonàntics amb oclusives enmig de mot

S'ha de parar esment a un seguit de grups consonàntics enmig de paraula que inclouen consonants oclusives.

- Amb **p/b**: *abduir*, *abjecte*, *absis*; *abscés*, *abscissa*; *cabdal*, *cabdell*; *objurgar*, *obnubilar*, *obsolet*, *obturador*; *subrogar*, *subscriure*; *capçal apnea*, *hipnosi*; *àpside*, *copsar*, *el·lipse*; *èpsilon*, *ípsilon*; *aptitud*, *captiu*, *críptic*, *dípter*, *escriptura*, *òptim*, *òptic*, *voluptuós...*
- Amb **t/d**: *addenda*, *addició*, *adduir*, *adjurar*, *adlàter*, *admonició*, *adscriure*, *advenir*; *atlàntic*, *atleta*, *atmosfera...*
- Amb **c/g**: *accèssit*, *bisecció*, *còccix*, *equinocci*, *succedani*; *anècdota*, *sinècdoque*; *dracma*, *francmaçó*; *acne*, *aracnoide*, *pirotècnia*; *fúcsia*, *facsimil*, *sacsar*; *anorèctic*, *cataracta*, *invicte*, *elèctric*, *ictiologia*, *jactar-se*; *eczema*; *amígdala*, *magdalena*, *maragda*; *astigmatisme*, *diafragma*, *dogma*, *enigma*, *pigmeu*; *agnòstic*, *cigne*, *ignífug*, *regne*, *sagnar...*

A banda d'aquests grups enmig de paraula, hi ha un nombre reduït de mots que comencen amb el grup **pt-**: *pterodàctil*, *pteridòfits*, *ptolomeic...*

Duplicació de consonants

Cal parar esment a les paraules que dupliquen algunes oclusives, com ara *accepció*, *addició*, *succint*; *additiu*, *addenda*, *jiddisch*; *suggerir*, *suggeriment*, *appoggiatura*; *attrezzo*, *watt*...

El grup -tll-/–tl–

En el català de les Balears, alguns mots patrimonials amb el grup *-tll-* es pronuncien i s'escriuen amb *-tl-*. Així, el DIEC recull dobles formes com ara *ametla/ametlla*, *batle/batlle*, *espatla/espatlla*, *guatla/guatlla*, *motle/motlle*, *respatler/respatller*, *revetla/revetlla*, *vetlar/vetllar*...

Paraules que acaben en t/d, c/g o p/b segons el significat

Hi ha paraules que tenen un significat o un altre segons la grafia final: *bòlit/bòlid*, *cup/cub*, *groc/grog*, *rec/reg*, *reverent/reverend*...

Algunes parelles estan formades per un gerundi i per un substantiu que prové del participi de present llatí: *confirmant* (gerundi del verb *confirmar*) / *confirmand* ('persona que ha de rebre el sagrament de la confirmació'), *doctorant* (gerundi del verb *doctorar*) / *doctorand* ('persona que prepara o defensa una tesi doctoral')...

Paraules que s'escriuen amb k

En català, s'escriuen amb *k* alguns manlleus que mantenen la grafia originària, com ara:

- Manlleus d'origen divers: *eureka*, *folklore*, *karité*, *kèntia*...
- Manlleus del japonès: *haikai*, *haiku*, *judoka*, *karate*...
- Manlleus del grec: *kappa*, *koiné*...

També s'escriuen amb *k* alguns noms de lloc i gentilicis (*Frankfurt*, *Kazakhstan*, *Kenya*, *Pakistan*, *Turkmenistan*; *dakota*, *kenyà*, *khàzar*, *khmer*, *pakistanès*...), i adjectius o noms d'origen antroponímic i relacionats amb la història (*kàiser*, *khan*, *kafkià*, *kantià*, *keplerià*, *keynesià*, *Parkinson*, *shakesperià*...).

Els mots formats amb el prefix *quilo-* admeten dues formes: *kilogram/quilogram*, *kilolitre/quilolitre*, *kilòmetre/quilòmetre*, *kilowatt/quilowatt*...

CONSONANTS NASALS

Ortografia de les nasals m i n en casos que presenten dificultat

S'escriu m:

- En les paraules *comdor, comsevilla, domtar, ensems, femta, imam, zumzeig, zumzejar...* (i derivades: *domtable, zumzejar...*).
- Davant *f* en mots com *amfibi, nimfa, paranimf, trumfa, xamfrà, èmfasi, emfisema, emfiteusi* (i derivades: *emfatitzar o emfasitzar, emfitèutic...*).
- En els noms de lloc i de persona *Memfis, Betlem, Jerusalem, Kremlin, Samsó...*
- En els estrangerismes com *hàrmster, tramvia, tramviaire, triumvir, duumvir...*

S'escriu mn:

- En els mots *autumne, damnar, ensomni, gimnàs, indemne, indemnitzar, insomne, òmnibus, somnàmbul...*, i en el nom propi *Agamèmnon*.

S'escriu n:

- En les paraules *confort, enfarfec, fanfarró, fanfària...*
- En els topònims *Canberra i Istanbul*.
- En les paraules amb el prefix *trans-* (*transcórrer, transmissió, transvasar, transsiberià...*); cal anar alerta amb mots com *trascolar, trasplantar, traspuar o trastornar*, que s'escriuen sense *n*.

Les nasals en paraules compostes i derivades

Algunes paraules compostes i derivades mantenen sense canvis les nasals que contenen. Així, s'escriu *benmereixent, benparlat, granment, maltempsada...*

D'altra banda, per escriure correctament les nasals en paraules compostes cal tenir en compte els prefixos cultes d'origen grecollatí com *amni(o)-* (*amniocentesi...*), *circum-* (*circumferència, circumdant...*), *gimn(o)-* (*gimnosperm...*), *mnemo-* (*mnemotècnic...*), *omni-* (*omnivor...*), *pneum(o)-* (*pneumàtic...*) o *pan-* (*panmíctic, panpsiquisme...*).

Els grups –mpc–, –mpt– i –mps–

Per raons etimològiques, en català hi ha paraules de caràcter culte que presenten els grups –mpt– i –mpc–. Cal tenir en compte, però, que la consonant oclusiva (p) no es pronuncia en aquests grups consonàntics:

- Les paraules acabades en –sumpte i –sumpció: *assumpte, assumpció, presumpte, presumpció, transsumpte...*
- Les paraules *compte, comptable, exempt, exempció, peremptori, prompte, redemptor, símptoma, sumptuós, temptar, atemptar, temptejar...*

Amb el grup –mps–, cal recordar els mots *eclàmpsia* i *palimpsest*, de caràcter culte, emprades en àmbits específics.

La geminació de grups de nasals

S'escriu *mm*:

- En els mots *comminar, emmenar, emmental, gamma, gemma, primmirat, summe, summa, súmmum...*
- En els noms propis i de lloc *Amman, Emma, Emmanuel, Gemma...*

S'escriu *nn*:

- En els mots *annals, annex, bipinnat, blennorràgia, cànnabis, enneasíl·lab, frontennis, estannat, mannà, perenne, sunnita, tànnic, tennis* (o *tenis*)...
- En els estrangerismes *chardonnay, henna, hosanna, sunna...*
- En el sufixos –enni i –ennal amb noms i adjectius referits a conjunt d'anys o a durada temporal: *bienni, decenni, mil·lenni, trienni; biennal, triennal, pluriennal...*
- En els noms propis *Anna, Marianna, Anníbal, Susanna...*

CONSONANTS FRICATIVES I AFRICADES PALATALS

Els dígrafs tx, tg i tj a l'interior de paraula

A l'interior de paraula, s'escriu:

- el so africatat palatal sord [tʃ] amb la grafia *tx*: *atxim*, *xitxarel·lo*...
- el so africatat palatal sonor [dʒ] amb les grafies:
 - ✓ *tg* (davant *e*, *i*): *aritger*, *ferotgia*...
 - ✓ *tj* (davant *a*, *o*, *u*): *estatjar*, *fetjut*...

En algunes paraules, però, aquest so sonor s'escriu amb *dj*: *adjacent*, *adjunt*...

La terminació -tjar

S'escriuen amb el dígraf *tj* els verbs acabats en *-tjar* i els mots de la mateixa família: *petjar* > *petjada*, *calitja* > *encalitjar*...

Cal tenir en compte que els infinitius acabats en *-ejar* (*fullejar*, *passejar*...), sense el dígraf *tj*, en la majoria del domini lingüístic es pronuncien amb so fricatiu [ʃ], tot i que en els parlars balearics la pronúncia sigui africada [dʒ].

A més, cal recordar que, en català balear, els verbs amb la terminació *-tjar* mantenen la grafia del radical en la primera persona del singular del present d'indicatiu (*esmitjar* > *jo esmitj*...). En canvi, els verbs que tenen en l'infinitiu una *j* intervocàlica adopten en aquest temps verbal la grafia *ig* (*festejar* > *jo festeig*...).

Les terminacions -atge i -etge

S'escriuen amb els dígrafs *tg* i *tj* les terminacions *-atge* i *-etge* i els derivats dels mots que tenen aquestes terminacions: *avantatge* > *avantatjós*, *setge* > *assetjar*... En canvi, d'*imatge* deriven *imaginar* i *imaginació*, escrits només amb *g* perquè són derivats cultes.

El sufix *-atge* serveix per formar derivats que indiquen, en general, activitat o procés (*aprenent* > *aprenentatge*...). Més concretament, el sufix *-atge* s'ha especialitzat en català per formar substantius que indiquen operacions tècniques, amb sentit d'acció (*buidatge*, *decapatge*...). No és genuí usar el sufix *-at* en aquests casos (**asfaltat* / *asfaltatge*) perquè no indica procés, sinó efecte o resultat d'alguna cosa (*calat*, *certificat*...).

El dígraf tx a principi de paraula

Hi ha algunes paraules que comencen amb el so africatat palatal sord i s'escriuen amb *tx* inicial. Es tracta de paraules procedents d'altres llengües (*txapela*, *txec*...) o d'onomatopeies (*txa-txa-txa*...).

Paraules amb j davant e o i

Tot i que, per norma general, el so fricatiu sonor s'escriu *g* davant les vocals *e* i *i*, hi ha alguns mots que s'escriuen amb *j*. Alguns d'aquests mots són: *jeep*, *jeure*, *jeroglífic*, *Jeroni*, *Jericó*...

FRICATIVES ALVEOLARS

Paraules amb essa sorda [s]

Cal dominar l'escriptura del so de essa sorda en paraules que presenten dificultat o dubte, com ara les de l'exercici anterior i les que s'exposen a la taula.

Amb s	Amb ss	Amb ç	Amb sc	Amb xc
agràs, arcabús, asteca, barnús, borseguí, cafís, capatàs, cartipàs, corser, orsa, pinsà, sedàs, sotsobrar, tramús... I noms de lloc com Cadís, Còrsega...	arrebossar, assut, camussa, discussió, dissertar, dissoldre, estrassa, massapà, hissar, rossí...	agenciar, arboç, arç, calç, capçal, eriçó, escapçar, escorça, esmerçar, estruç, falç, glaç, jaç, llenç, lluç, maça, puça, unça... I noms de lloc com Moçambic, Niça, Veneçuela...	abscés, asceta, cognoscible, crescendo, discernir, fascinar..., i els mots acabats en -scent i -scència (consciència, conscient...)	excel·lir, excels, excés, excipient, excisió, excitró...

Per norma general, la lletra s no es duplica en el segon element dels derivats i composts per prefixació (*a*simetria, *contra*senya, *entre*sol, *pre*socràtic, *dino*saure...), de la composició culta (*hetero*sexual, *morfo*sintaxi, *psico*somàtic...), ni dels composts formats per dos adjectius (*anglo*saxó, *germano*soviètic...).

Ara bé, cal tenir en compte els prefixos i els mots de la taula següent, en què hi ha duplicació (ss):

a- (sense valor negatiu)	des- i dis- (negatiu)	pre-	pro-	re-
assaltar, assecar, assentar, asseure, assenyalar, assimilar, associar, assolellar, assortir, assuaujar, assuavir...	dessalar, dessagnar, dessecar, dessolar, dessuar, dessús (adv.), dissemblant, dissentir, dissimetria, dissonar, dissort...	pressentir, pressuposar...	prosecució, proseguir...	ressaltar, ressec, resseguir, ressentir-se, ressituar, ressò, ressol, ressopó, ressorgir, ressuscitar (però, resurrecció)...

A aquests, cal afegir-hi altres casos esparsos com *altressí*, *bissextil*, *disíl·lab* o *tornassol*.

Paraules amb essa sonora [z]

Cal parar esment als mots que s'han de pronunciar amb essa sonora i presenten dificultat per la relativa poca freqüència d'ús o la interferència del castellà (*trans*atlàntic, *decisió*, *zoològic*...). La

taula següent en recull alguns casos:

Amb s	Amb z
<i>arrasar, basalt, basar, casino, centèsim</i> (i els mots acabats en <i>-èsim</i>: <i>mil·lèsim...</i>), <i>cosac, decisió, desfasar, disenteria, entusiasme, gasa, gasela, mausoleu, misantrop, persuasió, presagi, pusil·lànim, rasa, residu...</i> I els noms propis <i>Elisenda, Eusebi, Ignasi, Isidor, Susanna, Tunísia...</i>	<i>amazona, aranzel, azalea, àzim, benzè, bizantí, bulldòzer, brunzir, enzim, kamikaze, magazín, ozó, polze, puzzle, salze, topazi, zel, zenit, zinc, zitzània...</i> I els noms propis <i>Alzira, Ezequiel, Uzbekistan...</i>

Pel que fa a les terminacions de mots cultes:

- S'escriuen amb **s** les paraules acabades en *-si*: *albuminosi, apoteosi, catarsi, enuresi, halitosi, osteoporosi...*
- S'escriuen amb **z** els mots creats amb les formes prefixades *esquizo-*, *piezo-* i *rizo-*, i les formes sufixades *-zoic*, *-zoide* i *-zou*: *esquizogènesi, piezòmetre, rizòfag, paleozoic, esquizoide, protozou...*

Finalment, cal esmentar el sufix formador de verbs *-itzar* (*anatematitzar, caramel·litzar, desamortitzar, gramaticalitzar, pol·linitzar...*), que inclou el so africà alveolar sonor [dz], representat amb el dígraf *tz*, com en els mots *assutzena, atzabeja, atzar, botzina, dotze, etzibar, gatzara, hertz...*

ELA GEMINADA

La ela geminada

El dígraf *l·l* és la representació del so lateral alveolar [l] geminat.

A *principi de paraula*, s'escriu *ela geminada* en els casos següents:

- Quan el radical comença per *ela* i va precedit d'algun dels prefixos següents:
al-: *al·leluia*, *al·latiu*, *al·liaci*...
col-: *col·lagen*, *col·luvial*, *col·ligar*...
il-: *il·lús*, *il·latiu*, *il·lític*...
sil-: *sil·logisme*, *síl·laba*, *sil·lepsi*...
- Quan la paraula comença per algun d'aquests formants cultes (d'origen grec o llatí):
al·lo-: *al·lomorf*, *al·lotropia*, *al·lofonia*...
cal·li-: *cal·ligrama*, *cal·lígraf*, *cal·lionímids*...
gal·l(o)-: *gal·lès*, *gal·loromà*, *gal·li*...
fil·l(o)-: *fil·lidi*, *fil·loxera*, *fil·loide*...
mil·l(i)-: *mil·lenni*, *mil·liar*, *mil·lerita*...
- Quan la paraula comença amb les formes prefixades *anguil·li-* (*anguil·liforme*...), *coral·li-* (*coral·lífer*...) i *fel·lo-* (*fel·loderma*...).
- Quan la paraula comença per *isal·lo-*: *isal·lohipsa*, *isal·loterma*, *isal·lopotencial*...

A *final de paraula*, s'escriuen amb *ela geminada* les terminacions següents:

-el·la(r): *salmonel·la*, *flagel·lar*...
-il·la(r): *papil·la*, *maxil·lar*...
-el·lo: *borratxel·lo*, *xarel·lo*...
-fil·làcies: *cariofil·làcies*, *hidrofil·làcies*...
-fil·le: *antofil·le*, *hipsofil·le*...

També duen *ela geminada*:

- Els derivats cultes emparentats amb mots populars que s'escriuen amb *ll*: *cabell* > *capil·lar*, *cristall* > *cristal·lí*...
- Els derivats dels radicals acabats en *l*: *caramel* > *caramel·litzar*, *estel* > *constel·lació*...
- Paraules com *ampul·la*, *propel·lir*, *mol·lificar*, *ral·li*...
- Els noms propis *Al·là*, *Avel·lí*, *Cal·límac*, *Domotil·la*, *Fal·lopi*, *Priscil·la* i *Marcel·la*, entre d'altres.

GRAFIES B I V

Mots cultes que trenquen la regularitat ortogràfica

Com sol ocórrer en la fixació ortogràfica, en l'ortografia de la *b* i la *v* hi ha un bon grup de paraules cultes que s'escriuen de manera diferent respecte del mot primitiu patrimonial amb què tenen relació:

<i>Mot primitiu</i>	<i>Derivat</i>	<i>Cultisme o pseudoderivat</i>
<i>avet</i>	<i>avetar</i>	<i>abietàcies</i>
<i>avortar</i>	<i>avortament</i>	<i>abortiu, aborció</i>
<i>berbena</i>	--	<i>verbenàcies</i>
<i>berruga</i>	<i>aberrugat, berrugós...</i>	<i>verrucària, verrucós...</i>
<i>cervell</i>	<i>cervellet, cervellera</i>	<i>cerebel, cerebral</i>
<i>corb</i>	<i>corba, corbar, encorbar...</i>	<i>curvatura, curvilini</i>
<i>corb</i>	<i>corbera, corbató</i>	<i>còrvids</i>
<i>deure</i>	<i>devia, devent...</i>	<i>dèbit, debitori</i>
<i>escriure</i>	<i>escrivà, escrivent</i>	<i>escriba</i>
<i>fava</i>	<i>favera</i>	<i>fabàcia</i>
<i>hivern</i>	<i>hibernar, hivernacle, hivernal</i>	<i>hibernar, hibernació...</i>
<i>noure</i>	<i>moviola, inamovible</i>	<i>mobilitzar, mòbil...</i>
<i>nuvi, núvia</i>	<i>nuvial, nuviatge</i>	<i>núbil, nubilitat</i>
<i>núvol</i>	<i>nuvolositat, ennuvolat, nuvolós...</i>	<i>nebulós, nebulitzador, nebulositat...</i>
<i>provar</i>	<i>proveta, provatura...</i>	<i>probatori, probabilitat...</i>

Paraules amb ortografia diferent en altres llengües

Cal anar amb compte amb els mots que en català s'escriuen de manera diferent respecte a altres llengües romàniques, com ara els de la taula següent:

<i>S'escriuen amb b</i>	<i>S'escriuen amb v</i>
<i>beina, bivac, bolcar, debanar, rebentar, riba, saba, trobador, mòbil...</i> I els noms propis <i>Àlaba, Biscaia, Sèrbia...</i>	<i>almívar, arravatar, arrova o rova, bava, caravel·la, cascavell, covard, endívia, envestir, esvelt, fava, gavatx, gleva, javelina, prevere, raval, rave, rivet, sèver, servera, sivella, taverna, travar, trèvol, vernís, voltor...</i> I els noms propis <i>Anvers, Còrdova, Esteve, l'Havana, Savoia, Vesuvi, Vaquèira, Vladímir...</i>

A més, hi ha mots en què s'admeten les dues grafies: *boleiar* i *voleiar* ('llançar algú o alguna cosa a l'aire fent voltes'), *bitxo* i *vitxo* ('varietat de pebre coent'), *bolei*, *boleia* i *volea* ('cop que es dona a una pilota o a alguna altra cosa')...

Mots amb les grafies b o v que cal distingir

Hi ha paraules de significat diferent que només es distingeixen en l'escriptura perquè contenen *b* o *v*. En els parlars en què es confonen el so de la *b* (bilabial, com *bona*, *abella*...) i el so de la *v* (labiodental, com *vi*, *avisar*...), aquests mots esdevenen *homòfons* (es pronuncien de la mateixa manera): *beure* [b] / *veure* [b].

En canvi, a les Illes Balears i al País Valencià, les grafies *b* i *v* es pronuncien de manera diferent (*baca* [b] / *vaca* [v]). De fet, en els parlars d'aquestes zones, es considera una incorrecció fonètica no distingir la *b* de la *v* en qualsevol registre (formal o informal).

En aquesta taula es recullen alguns d'aquests casos. Fixau-vos-hi:

S'escriuen amb b	S'escriuen amb v
<i>abís</i> ('abisme', 'infern')	<i>avis</i> ('advertència')
<i>ban</i> ('edicte')	<i>van</i> ('del verb <i>anar</i> ')
<i>bacil·lar</i> ('relatiu als bacils')	<i>vacil·lar</i> ('tremolar', 'dubtar')
<i>bamba</i> ('bombolla', 'butllofa')	<i>vamba</i> ('sabatilla per fer esport')
<i>banal</i> ('sense interès')	<i>venal</i> ('que es pot adquirir')
<i>bident</i> ('de dues dents o pues')	<i>vident</i> ('profeta, endeví')
<i>bisó</i> ('tipus d'animal bòvid')	<i>visó</i> ('petit mamífer carnívor')
<i>bel</i> ('crit de bestiar oví')	<i>vel</i> ('tros de tela per tapar-se')
<i>baga</i> ('nus')	<i>vaga</i> ('aturada del treball')
<i>beta</i> ('lletra grega', 'embarcació')	<i>veta</i> ('teixit en forma de cinta')
<i>hibernar</i> ('estar en inactivitat hivernal')	<i>hivernar</i> ('passar l'hivern en un lloc')
<i>roba</i> ('tela')	<i>rova</i> ('mesura de pes', 'símbol')
<i>probable</i> ('probabilitat')	<i>provable</i> ('que pot ser provat')
<i>balisa</i> ('senyal')	<i>valisa</i> ('maleta', 'correu')
<i>boga</i> o <i>bova</i> ('planta', 'peix')	<i>voga</i> ('acció de remar')
<i>bogar</i> ('adobar, femar')	<i>vogar</i> ('remar', 'brandar')
<i>sabí</i> , <i>sabina</i> ('poble antic d'Itàlia')	<i>savina</i> ('arbre del gènere <i>Juniperus</i>)...
<i>Sabina</i> ('nom de dona')...	

GRAFIA H

La grafia h

En català la grafia *h* és generalment muda i només té valor etimològic. Es conserva en alguns mots provinents del llatí (*habilitar, hereu...*), del grec (*hecatombe, heterodox...*) o d'altres llengües (*harem, hotel...*). En llatí representava un so aspirat, que llengües com l'anglès i l'alemany també conserven actualment.

La *h* etimològica es va perdre des d'antic en moltes paraules (HORDEU > *ordi*, HASTA > *asta...*). El grup consonàntic del llatí clàssic *ph* ha derivat a *f* (*filosofia...*) o a *p* (*Josep...*); en canvi, la *h* ha desaparegut en els grups *th* (*tesaurus, Ester...*), *ch* (*còlera...*) i *rh* (*ritme...*).

Pel que fa a la *h* tradicional no etimològica, perviu en cognoms com *Folch, March, Bosch...*

En noms propis no adaptats i en les paraules que en deriven, la *h* pot conservar la pronúncia de la llengua d'origen: *Bach, Hamlet, Hegel* (*hegelià*), *Hitler* (*hitlerià*), *Hong Kong...* També es pronuncia la *h* de manera aspirada en algunes onomatopeies (*ha, ha; ehem...*) i en manlleus com *hip-hop, harakiri...*

S'escriuen amb *h* les paraules que comencen amb diferents formes prefixades provinents del llatí o del grec: *hagio-* (*hagiògraf...*), *hemato-* (*hematòleg...*), *hendeca-* (*hendecasíl·lab...*), *hepta-* o *hept-* (*heptaedre...*), *higro-* (*higròfil...*), *homi-* (*homicida...*)

També cal recordar que s'escriuen amb *h* inicial paraules com *haima, hàlit, halogen, hamburguès, heli, herald, hermetisme, hindú, histriònic, holocè, hormona, hugonot, hulla...*

Entre d'altres, s'escriu *h* intercalada en mots com *almohade, anhel, anhidrita, apartheid, bohemí, clorhidrat, exhumar, goethita...*

CONSONANT ALVEOLAR VIBRANT

La consonant alveolar vibrant

Generalment, el so alveolar vibrant s'escriu amb una sola *r* en les paraules compostes amb prefixos i formes prefixades: *autoretrat*, *ultraràpid*, *multiracial*, *bielorús*, *suprarenal*...

Casos especials

- S'escriuen amb *rr*:
 - Els derivats presos d'una altra llengua, principalment del llatí: *birrem*, *corrompre*, *derramar*, *derrocar*, *derrotar*, *prerrogativa*, *prorrompre*, *virrei*...
 - El mot *erradicar* i els seus derivats (*erradicació*...), paraules compostes preses d'altres llengües (com *aiguarràs*, *bancarrota*, *xafarranxo*...) i els mots composts provinents de locucions *anorrear* i *arreveure*.
 - Els mots formats amb els prefixos *a-* (tant amb sentit privatiu com formador de verbs), *cor-* (variant de *co-*) i *ir-* (variant de *in-*): *arrítmia*, *arraconar*...; *correferent*, *correligionari*...; *irracional*, *irregular*...
 - Els mots composts amb els elements cultes següents:
 - raqui(o)-* ('columna vertebral'): *cefalorraquidi*, *intrarraquidi*...
 - rin(o)-* ('nas'): *otorrinolaringòleg*...
 - riz(o)-* ('arrel'): *micorriza*...
 - rràgia* ('vessament'): *hemorràgia*, *otorràgia*...
 - rrea* ('flux'): *diarrea*, *seborrea*...
 - rrinc* ('trompa'): *ornitorrinc*...
 - rroide*: *hemorroide*, *limforroide*...
- S'escriuen amb *r*:
 - Els composts cultes o formats a la manera culta: *bilirubina*, *fotoresistència*, *neorealisme*, *radioreceptor*...
 - Els mots composts amb guionet: *penja-robes*, *pit-roig*, *Font-romeu*...

GRAFIA W

La grafia w

Hi ha mots estrangers, i els seus derivats, que conserven la grafia *w* originària (*edelweiss*, *darwinià*, *kiwi*, *watt*, *wolfram*, *whisky*, *taiwanès*...). També es manté la grafia *w* en noms propis, tant topònims com antropònims, d'origen estranger: *Darwin*, *Wagner*, *Washington*, *Wellington*...

En altres mots, s'ha adaptat la grafia: *vamba*, *vàter*, *Venceslau*, *sandvitx*...